

Graciela Carnevale

Graciela Carnevale is sinds de jaren zestig een activist binnen de kunst. Ze is uitgenodigd om context te geven aan het werk van kunstenaar Matthijs de Bruijne.

El Comedor, 2005

Het was in 2003, bij de presentatie van het project *ExArgentina* (2002–2006) in het Goethe-Institut in Buenos Aires, dat ik Matthijs de Bruijne voor het eerst ontmoette en over zijn werk hoorde. Hij liet de dia's van zijn reis naar de arme gebieden in de regio van Tucumán zien, gemaakt in Rosita's soepkeuken en de buurt die later het onderwerp van zijn werk *El Comedor* (De Soepkeuken, 2005) zou worden. Het waren schitterend gekleurde beelden, die de ontmoedigende situaties van mensen in een tropisch landschap lieten zien en die een vreemde spanning voortbrachten tussen de getoonde situaties en het contrast met het rood en oranje, het blauw en groen, van de natuur en de kledij. Ik kan me voorstellen hoe schokkend het voor iemand uit Nederland moet zijn geweest om oog in oog te staan met die ellendige omstandigheden en extreme armoede.

Die dia's brachten me terug naar een realiteit van zo'n veertig jaar eerder, in 1968, ervaren en geregistreerd in zwart-witfoto's van de avant-garde kunstenaarsgroep die *Tucumán Arde* (Tucumán Staat in Brand, 1968) maakte. We gingen op onderzoeksreis naar de Argentijnse provincie Tucumán om de kritieke sociale situatie, die als gevolg van het economisch beleid van de toenmalige militaire regering ontstaan was, zowel vast als aan de kaak te stellen. Deze reis werd het hoogtepunt van een proces van radicalisering en politisering dat ervoor zorgde dat bijna alle leden van de groep de artistieke praktijk verlieten. We hadden moeite alternatieven te vinden voor de talen en betekenissen waarnaar we zochten, voor een kunst die sociaal betrokken was bij deze context. Deze beelden waren vergelijkbaar.

Op visueel niveau gebeurt hier iets interessants: die gekleurde dia's worden vervangen door contrasterende zwart-witbeelden. We zien de soepkeuken, begonnen door Rosita, die een behoefte zag en haar gemeenschap zo organiseerde dat meer dan 200 kinderen gratis een dagelijks maal kregen, de burens, het dagelijks leven, de omgeving. Het getoonde verschilt weinig van de realiteit van vele arme wijken rondom de grootste Argentijnse steden, waar tegenwoordig een derde van de bevolking arm is. Dit werk vertelt een ander verhaal dan dat van een toerist. De gedetailleerde beelden introduceren een reëler en meer dramatische weergave van een extreme situatie. In de kunst wordt de artistieke arbeid van de deelnemers vaak toebedeeld aan het auteurschap van de kunstenaar. Maar De Bruijne vlakkt de echte spelers niet uit. Hij laat ruimte voor Rosita's stem, weigert haar plek in te nemen en haar gevoelens en ervaringen zijn zichtbaar. Hier vertelt de kunstenaarsstem ook een dagelijkse kroniek van zijn verblijf in Tucumán.

Liquidacion.org, 2003

De context van *Liquidacion.org* is de ongekenkende economische crisis in Argentinië van 2001. Meer dan de helft van de Argentijnse bevolking leefde onder de armoedegrens. Door deze crisis ontstonden nieuwe sociale en economische betrekkingen met niet-kapitalistische productiewijzen.

Terwijl Matthijs de Bruijne in Buenos Aires woonde, werkten de *cartoneros*, een groep mensen die wist rond te komen door afval en papier te verzamelen en verkopen, in zijn buurt. Ze begonnen een samenwerking die ongeveer een jaar duurde en waaruit *Liquidacion.org* ontstond. *Liquidacion.org* was een website die voorwerpen gevonden door de *cartoneros* en CDs met opnames van hun dromen verkocht. Al het geld ging rechtstreeks naar de *cartoneros*.

In deze tentoonstelling zie je enkel een lichtbak die de websitelancering van 2001 aankondigt. In de vitrines staan restanten die nog online worden aangeboden, te midden van 64 oude, zeldzame, gebruikte voorwerpen gevonden door *cartoneros*, te koop voor 20 tot 50 dollar. Elk voorwerp wordt vergezeld van een omschrijving door de vinder en vertelt het verhaal van de ontdekking.

Het Afvalmuseum, 2011

In 2011 nodigde de Vakbond van Schoonmakers FNV Matthijs de Bruijne uit een kunstwerk te maken ter herinnering aan de eerste lange landelijke schoonmakersstaking van 2010. Een collectie van voorwerpen, gevonden tussen het afval tijdens het werken, werd gepresenteerd in een museumachtige tentoonstelling, *Het Afvalmuseum*. *Het Afvalmuseum* werd tentoongesteld op Utrecht Centraal en andere openbare gebouwen in Nederland. De voorwerpen werden gecombineerd met verhalen van de schoonmakers over hun slechte werkomstandigheden. Opnieuw vond De Bruijne's artistieke praktijken manieren om deze protagonisten, hun stemmen en hun precieze eisen openbaar te maken. Dit specifieke werk was het begin van een langdurige samenwerking tussen De Bruijne en verschillende afdelingen van de FNV-schoonmakers, die nog steeds voortduurt. Binnen de samenwerking wordt de artistieke praktijk voor de schoonmakers en hun campagnes gedeeld en afgestemd op verschillende momenten.

Schoon Genoeg, 2011–2017

De verschillende handschriften op de posters maken duidelijk hoeveel handen en arbeiders betrokken waren bij het maken. Dit overschrijdt de grenzen van academische of hegemoniale kunst en dwingt ons de kunstbeoefening te denken en herzien aan de hand van andere parameters die de logica van de kunstwereld en -markt tartten en zijn mechanismes ironiseren. We staan voor producties en acties, voor kritische kunst die zich verzet tegen opsluiting binnen de gevestigde categorieën van wat als politiek wordt beschouwd. Deze werken openen nieuwe wegen om kunst te denken en te beoefenen. Ik vind dit werk zeer ontwrichtend. De Bruijne gaat, vanuit zijn eigen competenties, op in een beweging als zijnde onderdeel ervan. Als bemiddelaar nodigd hij wederom de arbeiders uit zich bepaalde communicatiecodes toe te eigenen. Deze dienen als processen van subjectivering en *empowerment*, waarin mensen zichzelf als subjecten van hun eigen omstandigheden veronderstellen en als protagonisten van hun eigen toekomst.

Deze deelname, dit onderdeel zijn van groepen, maar met een specifieke rol, berooft de arbeiders niet van hun stem en naam. Integendeel, hij moedigt hen aan hun gemeenschappelijke prestaties te manifesteren en erkennen. Zijn betrokkenheid bij mensen maakt wezenlijk deel uit van zijn praktijk, dat vraagtekens zet bij wat kunst is en wat niet en waarbij de kunstenaar, afhankelijk van de omstandigheden, binnen of buiten de instelling wordt geplaatst. Hij doorbreekt beperkingen en verruimt daarmee de bekrompen grenzen van de genaturaliseerde notie van kunst. Zo maakt hij de domeinen binnen de kunstpraktijk toegankelijk voor mogelijk onderzoek. Verre van een opvatting die kunst beschouwt als een autonome activiteit die niets betekent en weinig effect heeft op de wereld buiten zijn eigen institutionele veld, pleit De Bruijne voor kunst als een instrument voor transformatie, een kritische praktijk voor het ingrijpen in alledaagse levenssituaties; als iets dat bedoeld is om relaties zichtbaar te maken die anders verborgen blijven.

Dit werk bevindt zich nu in de kunstwereld. Welke uitdagingen brengt deze inclusie met zich mee? Welke nieuwe vragen dienen zich aan?